

Turecko v 70. letech

Turecké vojenské memorandum 12. 3. 1971

- Tentokrát se nejednalo o přímou intervenci, ale o vydání memoranda, které mělo za následek rezignaci vlády a utvoření vlády nové
- Nepřímé působení armády v politice bylo de facto ukončeno neúspěchem při volbě prezidenta v roce 1973
- Tento konkrétní neúspěch i celkově spíše nepovedená intervence se podepsaly na snížené prestiži armády - oslabená image ale netrvala příliš dlouho - napomohly jí mezinárodní události a kyperská krize, která ji přiměla k obsazení severní části ostrova v roce 1974

Vojenská intervence 1971

- Vojenský zásah ze dne 12. 3. 1971 – nebyl pro většinu obyvatel země překvapením; premiér S. Demirel rezignoval
- Nicméně jen málo, kdo chápal jeho podstatu
- Vzhledem ke kolektivnímu charakteru bylo těžké rozeznat, která z frakcí tureckých ozbrojených sil se jako první chopila iniciativy (liberálně orientovaná inteligence – radikální reformátor Muhsin Batur, který vyžadoval reformy dle Ústavy 1961)
- Prioritou bylo obnovení pořádku a práva v zemi →
 - státní zástupce zahájil řízení proti Dělnické straně Turecka (vůdcové byli obviněni z provádění komunistické propagandy - tedy porušování trestního zákoníku z roku 1936 - a podpory kurdského separatismu - porušení ústavy - současně prokurátor usiloval o uzavření všech mládežnických organizací přidružených k Dev-Genç (Federace revoluční mládeže Turecka) - tyto skupiny byly obviňovány z levicového násilí a agitace na univerzitách a ve městech

Vojenská intervence 1971

- „Obnovení práva a pořádku“ - potlačení jakékoli skupiny, která byla považována za levicovou
- Policie kontrola „levicových“ skupin např. pobočky Svazu učitelů a DISK, Fikir Kulüpleri,...
- Organizace mládeže nacionalistické Akční strany - povzbuzena těmito činnostmi státu, začala působit jako bdělá pohotovost vůči těm, kteří byli identifikováni jako levice – učitelé v provinčních městech se stali hlavními cíli, stejně jako příznivci Dělnické strany
- Zdá se, že hlavním motivem pro potlačení levice a umlčení mnoha hlasů je omezení militantnosti odborů a požadavků na vyšší mzdy a lepší pracovní podmínky, což byl jeden z úspěchů vojenského režimu, přinejmenším v krátkodobém horizontu

Vynucená rezignace S. Demirela

- Po vynucené rezignaci S. Demirela byli velitelé konfrontováni s problémem, co dělat s nabytou mocí
- Nechtěli moc vykonávat přímo (odradili je problémy řecké junty v roce 1967)
- Nutnost – najít premiéra, který by byl přijatelný pro VNST (tzn. SS a CHP)
- Následně byl vybrán profesor Nihat Erim, který byl dne 19. 3. pověřen sestavením vlády, která měla být nezávislá
- S podporou armády a hlavních politických stran potvrdil turecký parlament N. Erimovu nominaci (duben 1971 velkou většinou hlasů)

Nihat Erim

- Člen CHP od roku 1946
- Studoval právo v Istanbulu a v Paříži
- 1946 poslanec
- Prominentní politik
- Zástupce Turecka v Radě Evropy 1961 – 1970, zástupce generálního tajemníka 1961
- Jeho jmenování předsedou vlády bylo vrcholem jeho politické kariéry
- Jeho ochota sloužit vojenskému režimu ho však také stála jeho život 19. července 1980, kdy byl zavražděn skupinou, která se nazývala „Revoluční levice“

Nirat Erim jako premiér

- 3/1971 – N. Erim získal podporu pravicových stran, jeho úzké napojení na CHP mělo být zárukou, jak získat podporu konzervativního křídla CHP
- Ve skutečnosti jeho jmenování premiérem vedlo k rozdělení CHP v roce 1972
- Nirat Erim sám sebe přirovnal k Ramsayimu McDonaldu (VB, lídr Labouristů, vláda 1931)
- Toto přirovnání bylo více než vhodné: stejně jako R. MacDonald se N. Erim stal také loutkou převážně konzervativního a represivního režimu, který ho zlikvidoval, jakmile už nebyl potřebným
- N. Erim odstoupil v dubnu 1972 poté, co čtyři hlavní turecké politické strany odmítly udělit jeho vládě širší pravomoc

Nihat Erim jako premiér

- Nihat Erim - vůdce „důvěryhodných mozků“ manažerů a technokratů, jejichž cílem bylo uskutečnit program radikálních reforem
- Přivedl proto odborníky ze Světové banky, ze Společného fondu ozbrojených sil, SPO, Turecké ropné společnosti,...
- Bohužel se ukázalo, že vláda N. Erima se nebyla schopna na ničem dohodnout (nejednotná, řada rozporů, neschopnost dialogu a kompromisu)
- Od dubna – zásadní problémy s teroristickou skupinou Tureckou lidovou osvobozeneckou armádou (únosy, bankovní loupeže, požadavky na výkupné...)

Turecká lidová osvobozenecá armáda

- Zvěsti, že disidentští důstojníci a vojenští kadeti řídili tuto skupinu, byly potvrzeny zpravodajskými zdroji
- Zatímco někteří interpretovali tyto aktivity jako další projev rozdělené armády, jiní byli přesvědčeni, že se jedná o provokatéry z Národní zpravodajská organizace, známé jako MIT, která infiltrovala různé levicové frakce
- založena 1970 v Ankaře
- Činnost organizace začala v lednu 1971
- Provedlo několik významných útoků: např.:
 - 27. 3. 1972 – únos 3 inženýrů NATO (dva Britové, jeden Kanadán)
 - 22. 10 1972 - čtyři studenti z TLOA unesli turecké dopravní letadlo s 69 cestujícími na palubě po vzletu z Ankary, únoscí požadovali propuštění všech politických vězňů v Turecku, ale po jednom dni se vzdali bulharským úřadům

Turecká lidová osvobozenecká armáda

- Stát reagoval na činnost TLOA masivní represí
- Místopředseda vlády Sadi Koças, zástupce armády ve vládě, 22. dubna oznámil, že: „*...od nynějška prohlašujeme válku všem, kteří se postavili proti zákonu...*“
- O pět dní později bylo vyhlášeno stanné právo v 11 z 67 tureckých provinciích (provincie zahrnovaly hlavní městské a průmyslové oblasti země a také JV země, kde se aktivizovali kurdští nacionalisté)

Stanné právo

- Politický život v Turecku byl zcela ochromen, ne-li zastaven
- Zákaz mládežnických organizací, profesních svazů, odborů,...
- 28.4. – zákaz tisku a projede některých novin, knihkupectvím bylo nařízeno, jaké knihy nesmějí být nadále prodávány (obrovský chaos a zmatek – neexistoval oficiální seznam, tedy rozhodnutí, zda je tiskovina legální nebo ne bylo ponecháno na policii)
- Následně byli vzati do vazby dva prominentní novináři Çetin Altan a İlhan Selçuk
- Předzvěst hrozícího tvrdého zákroku proti intelektuálům a všechny levicové knihy byly zakázány
- 3.5. prohlášení – jakékoliv stávkové akce a výluky jsou nezákonné

Represe

- Turecko pocítilo, co to jsou skutečné represe po únosu izraelského konzula v Istanbulu - Ephraim Elrom (17.5.)
- K únosu se přihlásila TLOA a další (roztříštěné) levicové skupiny – vážná rána pro prestiž vojenského režimu
- Vláda reagovala zavedením nejdrakoničtějších opatření proti levici
- Partyzáni byli varováni, že v případě zabití E. Elroma, bude retrospektivně zaveden trest smrti - ústavnost takového zákona byla zpochybněna, ale bezvýsledně
- Moc byla v rukou armády a zpravodajských služeb

Represe

- Ve dnech následujících po E. Elromově únosu byli stovky lidí vzati do vazby po celém Turecku
- Jednalo se především studenty a mladé akademiky, odboráře a příznivců Dělnické strany
- Ve snaze „dát lekci“ tomu, co definovali jako „levici“, velitelé zatkli i slavné autory: Yasar Kemal a Fakir Baykurt, stejně tak byli zatčeni někteří profesori, kteří se osobně znali s premiérem N. Erimem
- Vězni byli mučeni
- Ephraim Elrom byl zastřelen

Stanné právo a represe

- Represe pokračovaly až do roku 1973
- Stanné právo bylo co 2 měsíce obnoveno VNST
- Vláda se zaměřila na změnu Ústavy 1961 (konzervativci ji považovali za příčinu problémů)
- Změny se týkaly prakticky každé instituce státu: odborů, tisku, rozhlasu a televize, univerzit, Státní rady, Ústavního soudu, VNST, Senátu a odvolacího soudu
- Práva a svobody zaručené ústavou z roku 1961, která poprvé v historii Turecka umožnila účast veřejnosti na politickém životě, byly omezeny
- Nově upravená ústava zaručila to, že se Turecko nemohlo vrátit do doby před 12.3.1971
- Demokratizace šedesátých let se ukázala jako příliš nákladná a riskantní: N. Erim a vojenské vrchní velení dospěli k závěru, že liberální ústava je pro Turecko luxusem: „...*luxus si rozvojová společnost nemůže dovolit, pokud si přeje rychlý pokrok na cestě k kapitalismu...*“

Dodatky k Ústavě 1961

- V atmosféře represí nedošlo k žádné veřejné diskusi o změnách Ústavy 1961
- Strana spravedlnosti tyto pozměňovací návrhy uvítala, CHP nevznesla žádné vážné námitky, pouze Mehmed Ali Aybar, který byl před převratem vyloučen z Dělnické strany (byl mimo VNST), protestoval
- Mezi lety 1971 a 1973 byly učiněny některé ústavní změny omezující občanské svobody; vláda také získala dekret zaručující zvýšení její výkonné pravomoci, zvýšila se také moc Národního bezpečnostního výboru
- Tato omezení však nevyřešila problém občanského násilí Turecka, které čelilo dalšímu vojenskému převratu dne 12. září 1980, po němž následovala Ústava z roku 1982

Mehmed Ali Aybar

„...Navrhované změny Ústavy jsou proti filozofii a základním principům naší současné demokratické ústavy; jejich cílem je prosazovat socialismus a z tohoto důvodu nemohou být sladěny se současným chápáním demokratického režimu...“

Dodatky k Ústavě 1961

- N. Erim – reakce na dodatky k Ústavě 1961 - poznamenal, že:
„...ústava je skutečně uzavřena socialismu, ale je stále otevřená sociální demokracii...“
- Návrh zákona schválený VNST a ratifikovaný Senátem novelizoval 35 článků a zavedl devět nových prozatímních článků (pro S. Demirela to byl triumf - trval na tom, že politické reformy musí mít přednost před sociálně-ekonomickými)
- Změny nevedly k obnovení práva a pořádku tak, jak byly zamýšleny - toto selhání přimělo vrchní velitelství k provedení úplné politické restrukturalizace po dalším převratu v září 1980

Druhá vláda N. Erima

- Druhé funkční období, které trvalo do 17. dubna 1972, se ukázalo jako nešťastné selhání
- S. Demirel nadále vládl vládě zvenčí a M. I. İnönü s CHP působil jako opozice
- S. Demirel dovolil N. Erimovi, aby provedl čistky liberálů na univerzitách,... ALE odmítl N. Erimovi pomoci obejít VNST použitím vládních nařízení
- N. Erim bez S. Demirelovy podpory dosáhl málo - rozhodl se proto odstoupit 17. dubna 1972

Vláda F. Melena

- Nová vláda nemohla být sestavena bez souhlasu S. Demirela
- Sestavení nové vlády tedy trvalo řadu týdnů
- Ferit Melen (Republikánská strana) – nepředstíral, že by usiloval o jakékoliv reformy, jeho cílem bylo nastolit právo a pořádek – nástrojem měly být změny ústavy a nové zákony
- Navrhl zřídit Státní bezpečnostní soudy – politické zločiny proti státu; také volal po politické reformě, která by zabránila vzniku levicových stran
- Vláda F. Melena turecké společnosti nepomohla – základní hospodářské a sociální problémy nebyly řešeny; stanné právo pokračovalo

Prezidentské volby 1973

- Z řady kandidátů byl nakonec zvolen Fahri Korutürk

Nastolení „pořádku a práva“

- V létě roku 1973 splnil vojenský režim většinu svých politických úkolů: Ústava byla změněna tak, aby posílila stát na úkor občanské společnosti; speciální soudy byly připraveny jednat přímo se všemi formami disentu; univerzity - omezily radikalismus studentů i fakult; odborové svazy byly umrtveny a zanechány v ideologickém vakuu s rozpuštěním Dělnické strany vládou dne 20. července 1971

Politické strany

- V tureckém politickém diskursu došlo k významnému posunu - jedna z hlavních stran otevřeně přijala ideologickou pozici, která byla dosud mimo politický konsenzus → zdálo se, že tento krok byl pro CHP přímo sebevražednou volbou
- Vojenský režim nedokázal politické strany sjednotit, aby se shodly a přijaly jeho politický program
- SS pokračovala ve své dominantní politice
- DS odmítla spolupracovat s vládou podporovanou armádou a představovala pravici
- Nacionalistická akční strana s jedním zástupcem ve shromáždění (vůdce Alparslan Türkeş) byla prakticky zapomenuta

Politické strany

- Turhan Feyzioğlu vůdce Strany důvěry – strana se zdiskreditovala díky své otevřené spolupráci s vrchním velením; 7/1972 se spojila s nedávno ustanovenou Republikánskou stranou a tím si posílila pozici
- Republikánská strana se odštěpila od CHP – skupina konzervativních politiků, kt. nesouhlasila s **Mustafou Bülentem Ecevitem**
- 5/1971 Ústavní soud zakázal Stranu národního řádu – porušování sekularismu; proti islamistům nebyla přijata žádná represivní opatření, vůdce profesor Necmettin Erbakan hledal útočiště ve Švýcarsku
- 10/1972 bylo dovoleno, aby islamisté vytvořili Národní stranu spásy a připravili se na všeobecné volby 1973

Politické strany

- NSS důraznější a radikálnější, než její předchůdce → NSS - těžký průmysl a ekonomika založené na islámských hodnotách takový jako je např. bezúročné bankovníctví, „islámský socialismus“ spíše než „islámský fundamentalismus“; úspěch propagandy NSS se projevil: volby 1973 - jako třetí strana v zemi, což naznačuje na „znovuobrození slámu“ v Turecku

Volby 1973

- CHP – 33,3% - 185 křesel
- SS – 29,8% - 149 křesel
- Demokratická strana – 11,9%
- Národní strana spásy – 11,8 %
- **Koalice CHP a Národní strany spásy** (nábožensky orientovaná)
- Získání 33% hlasů bylo pozoruhodným úspěchem pro stranu, která prošla dramatickou změnou identity, ještě pozoruhodnější bylo, že CHP nezískala hlasy v zaostalých regionech země, které byly její tradiční volební základnou, ale v nejvyspělejších průmyslových částech Turecka, CHP podchytila města – gecekondy; povzbudivé znamení, protože to znamenalo významný ideologický posun mezi významnou skupinou voličů, kteří přišli viděli sociální demokracii jako vhodnou cestu Turecka

Koalice CHP a NSS

- Navzdory vítězství CHP – země jako celek hlasovala spíše pro konzervativce
- CHP a NSS měly něco společného, pokud jde o jejich programy: obě strany tvrdily, že věří v demokracii, která zaručuje základní práva a svobody, smíšené hospodářství a hospodářský rozvoj se sociální spravedlností; obě strany se zavázaly chránit malé podniky, státní kontrolu nad hlavními národními zdroji, jako jsou nerosty a ropa, vytváření těžkého průmyslu; byly proti „velkému kapitálu“ a jeho rostoucí hegemonii nad ekonomikou a společností
- Nová vláda nebyla stabilní

Koalice CHP a NSS

- Rozdíly CHP a NSP
- NSS byla stranou obchodníků, řemeslníků a malých podnikatelů z Anatolie, kteří požadovali ochranu před všudypřítomným proudem moderního sektoru soustředěného v kosmopolitním Istanbulu. Islámisté kritizovali závislost na cizincích, na Američanech, NATO, na Evropanech a na společném trhu. V zásadě nebyli proti kapitalismu, v zásadě chtěli prospět malému producentovi a živnostníkovi, tedy těžký průmysl měl zůstat ve státních rukou. Vazby na Z (trvali na tom) musely být rozbité, jinak by Turecko bylo ohromeno jeho ekonomickou mocí. Turecko muselo převzít iniciativu při formování islámského společného trhu v regionu, kde mohlo úspěšně čelit hospodářské soutěži, ba dokonce mohlo vést islámskou komunitu

Koalice CHP a NSS

- CHP (sociální demokracie) – tento názor nesdílela – odpoutání se od Z; M. B. Ecevit se vzhlédl v evropské sociální demokracii (Německo, Skandinávie); chtěl, aby turečtí kapitalisté získali „moderní mentalitu“ – přetavení vysokých zisků do **sociálního blahobytu pro celou zemi**. Chtěl také lidem otevřít turecký kapitalismus vytvořením „lidového sektoru“ (halk sektörü), do něhož mohl malý spořitel investovat. Očekávalo se, že to osloví turecké pracovníky v Evropě, kteří posílali domů peníze nebo se vrátili domů se svými úsporami, které jinak investovali do nemovitostí, spíše než do podniků. Pouze toto považoval Ecevit za způsob, jak by měla v Turecku fungovat sociální demokracii, tedy „demokracii bez socialismu“. M. B. Ecevit chtěl, aby Turecko spolupracovalo se Z; chtěl, aby jeho země byla považována za rovnocenného partnera a aby mohla hrát roli mostu mezi „Východem a Západem“

Koalice CHP a NSS

- Sociální filozofie obou stran byla také radikálně odlišná – sice obě strany reagovaly na stejný podnět, a to společnost v rychlých změnách, jejichž tradiční hodnoty a formy se rozpadaly před náporom technologie a kultury, jejíž kořeny ležely na Z
- Ale islamisté se dívali dovnitř a nabízeli svým zmateným voličům pohodlí tradičních hodnot a vytvoření pevné víry jako štítu proti těmto výzvám
- Sekulární republikáni nabídli aktualizovaný liberální, kemalistický nacionalismus plus sociální blahobyt. Jejich názory apelovaly na inteligenci, zejména na studenty a učitele, vychované v sekulárním, městském prostředí, stejně jako na odbory. Nová CHP současně ocenila/využila silnou přitažlivost náboženského cítění v zemi, a proto se vzdala svého dřívějšího závazku k militantnímu sekularismu, který považoval náboženství za projev nevědomosti a zaostalosti. M. B. Ecevit hodlal zaujmout tolerantní postoj k islámu

Koalice CHP a NSS

- CHP a NSS se rozhodly se vytvořit koalici ne pro jejich společné cíle ale opravdu se jednalo o politický oportunismus
- V tuto chvíli Ecevit i Erbakan chtěli prokázat legitimitu svých stran a neexistoval lepší způsob, jak toho dosáhnout, než sestavit společnou vládou
- NSS byla stále pod dozorem. protože předchůdce - Národní řád, byl jen nedávno rozpuštěn vojenským režimem; Erbakan věděl, že je pod dohledem a že jeho postavení bude posíleno vstupem do vlády vedené sekulární CHP.
- CHP – Ecevit věděl, že aliance s islamisty by pro něj znamenala posílení moci a důvěry jako zodpovědného, opatrného politika, který se vyhýbá dogmatismu

Koalice CHP a NSS

- Jednání o koalici trvalo 3 měsíce: 25. ledna 1974 konečně zveřejněna koalice Ecevit-Erbakan
- Mezitím CHP posílila svou pozici vítězstvím v místních volbách v prosinci 1973 s 39,5% hlasů
- M. B. Ecevit představil vládní program dne 1. února: mírný program navržený uklidnit průmysl tím, že lehký spotřebitelský průmysl bude ponechán v soukromých rukou zatímco stát převezme odpovědnost za infrastrukturu
- Generálové uvítali slib vlády vytvořit národní zbrojní průmysl
- Navzdory obecnému tónu programu konzervativci byli znepokojeni záměrem koalice obnovit demokratickou společnost a vyléčit rány zanechané vojenským režimem
- Vláda přislíbila všeobecnou amnestii pro odsouzené za politické trestné činy a obnovila práva odebraná dělníkům a inteligenci

Koalice CHP a NSS

- Konzervativci tyto sliby považovali za výzvu k anarchii a chaosu
- V době, kdy nastala hospodářská deprese, pro ně byla tato slova o to více nevhodná: Evropa nepřijímala turecké pracovníky; nezaměstnanost proto vzrostla o dalších 100 000 ročně
- Demokratické prostředí, ve kterém by dělníci požívali svých práv, by ztěžovalo úkol zaměstnavatelů, kdyby se ještě museli zabývat odbory
- Proces demokratizace byl zastaven, nebylo náhodou, že se pravicové násilí shodovalo se vznikem koaliční vlády
- Poté se politický terorismus stal pravidelným rysem tureckého života, který se v průběhu sedmdesátých let postupně rozšiřoval a stal se intenzivnějším

Koalice CHP a NSS

- Koalice získala 7. února 1974 důvěru a v zemi začala převládat nová atmosféra naděje - lidé očekávali, že vláda splní své sliby
- V březnu, navzdory hrozbám z Washingtonu, bylo pěstování máku obnoveno v šesti provinciích a symbol turecké „*podřízenosti*“ Americe byl odstraněn
- Po květnových jednáních byly stovky politických vězňů propuštěny
- Popularita M. B. Ecevita stále rostla na úkor jeho koaličního partnera N. Erbakana, který se proto rozhodl dostat ze stínu Ecevitu a jednat nezávisle
- Mezi oběma muži sílilo napětí, protože N. Erbakan se začal zabývat otázkami veřejné morálky, jejichž cílem bylo apelovat na konzervativce, otázky jako pornografie v tisku a ve filmech - to bylo v ostrém kontrastu s Ecevitovým liberalismem a Ecevit byl na pokraji rezignace – nakonec byl přesvědčen, aby byl trpělivý, a koalice dokulhala až do července, kdy se otevřela další kapitola kyperské krize

Otázka delimitace kontinentálního šelfu

- Otázka delimitace kontinentálního šelfu se stala mezinárodním problémem už 1. listopadu 1973, když turecká vláda vydala oficiální mapu, která zahrnovala i některé řecké ostrovy
- Jednalo se o oblast v Egejském moři, kde turecká vláda povolila výzkum nalezišť rop
- Ropa byla nalezena nedaleko řeckého ostrova Thasos, obě strany si nárokovaly právo na těžbu a odvolávaly se na právo o teritoriálních vodách
- Napětí mezi Tureckem a Řeckem rostlo

Otázka delimitace kontinentálního šelfu

- Neschopnost dohodnout se vedla k ozbrojeným přípravám obou států. Napjatá situace mezi Tureckem a Řeckem měla dopad i na dočasné přerušení mezinárodní letecké dopravy
- Napětí dosáhlo svého vrcholu v roce 1974 (v době, kdy turecká armáda obsadila část ostrova Kypr) a opět v roce 1976, když turecká oceánografická výzkumná plavidla prováděla výzkum mořského dna vně teritoriálních vod řeckých ostrovů
- Turecko žádalo vymezení kontinentálního šelfu středem Egejského moře. Což by v tomto případě znamenalo požadavek turecké suverenity nad několika západními řeckými ostrovy
- Napětí a neschopnost dohodnout se vyhrotilo až po ozbrojené přípravy obou států. V Izmiru byla vytvořena tzv. „Egejská turecká armáda“
- Řecko začalo posilovat vojenské základny na okolních řeckých ostrovech v Egejském moři

Otázka delimitace kontinentálního šelfu

- 1980 Turecko přijalo tzv. „Rogersovu formuli“, kterou se zavázalo zanechat operační linii v době míru ve shodě s řecko – tureckou hranicí
- Tím se vztah mezi Tureckem a Řeckem na čas stabilizoval - relativně klidná situace vydržela jen na velmi krátkou dobu

Kyperská krize

- Národní garda na příkaz plukovníka z Athén svrhla prezidenta Makariose III. a vyhlásila unii s Řeckem
- Vztahy mezi Řeckem a Tureckem byly již dost napjaté v důsledku sporu o mořské dno v severní části Egejského moře, současně vztahy zhoršovala i kyperská otázka
- Puč proti Makariovi: Ankara - řecká intervence, která vyžadovala protiopatření ze strany dvou zbývajících ručitelů: VB a Turecka, na podporu dohody z roku 1960 o Kypru
- USA také Turecko nepodpořily
- Když Británie odmítla zasáhnout, Ankara jednala jednostranně a 20. července se na S části ostrova vylodili turečtí vojáci a následně ho obsadili
- O dva dny později bylo sjednáno příměří, ale netrvalo dlouho

Kyperská krize

- Turecká armáda zahájila druhou ofenzívu dne 14. srpna a pokračovala v násilném zásahu jako zámince, jak získala kontrolu nad 40% ostrova
- Kypr byl ve skutečnosti rozdělen a diplomaté nemohli najít řešení (Bushova administrativa tlačila na obě strany, aby dosáhly kompromisu)
- Dopad zásahu Turecka na Kypr byl stejně dramatický, jako politika doma
- Přes noc se M. B. Ecevit stal národním hrdinou; „idealistický básník“ byl přeměněn na „člověka akce“

Kyperská krize

- Linie příměří ze srpna 1974 se stala nárazníkovou zónou OSN - „Zelená linie“
- 15. listopadu 1983 turecká část Kypru vyhlásila nezávislost, na území které od roku 1974 okupovala turecká armáda - pod názvem Turecká republika Severní Kypr

Kyperská krize a její důsledky na domácí politiku

- N. Erbakan, otřesený fenomenálním růstem prestiže a popularity M. B. Ecevita, začal podkopávat politiku koalice, ve které byl zástupcem premiéra
- Situace brzy stala se neudržitelná a M. B. Ecevit byl přesvědčený, že jeho strana by vyhrála volby za jakékoliv situace - odstoupil 18. září.
- Tato rezignace se ukázala být politickým omylem historické velikosti - pravicové strany odmítly povolit předčasné všeobecné volby
- Po odstoupení M. B. Ecevitu následovala dlouhá krize trvající 241 dní, během které nikdo nemohl vytvořit vládu přijatelnou pro VNST
- V zoufalství prezident požádal profesora Sadiho Irmaka, aby vytvořil dočasnou vládu a vedl zemi až do řádných voleb; kabinet byl sestaven 29. listopadu, ale dostal důvěru; nicméně S. Irmak zůstal a zemi vedl do 3/1975

Návrat SS

- S. Demirel konečně vytvořil koalici s pravicovými stranami, protože jim hrozil, že podpoří předčasné volby, pokud nebudou spolupracovat
- S. Demirelův kabinet byl vyhlášen 31. března (SS, NSS, Strana důvěry a strana Národní akce) za podpory DS a Nezávislých
- Stát byl rozparcelován mezi stranami, které si rozdělila ministerstva
- Došlo k významnému posílení islámistů a neofašistů po celém Turecku

Nacionalistická fronta

- Tato vláda byla populárně známá jako „nacionalistická fronta“, „pravicová fronta proti levici“
- Silná přítomnost Akční strany ve vládě (3 poslanci – z toho 2 ministři + její vůdce Alparslan Türkeş, místopředseda vlády): legalizace neofašistické filozofie strany v Turecku
- Provládní tisk popularizoval slogan „*Demirel v parlamentu, Türkeş, na ulici*“ – uvedli do praxe: militantní mládež - šedí vlci
- Cílem jejich terorismu bylo zdůraznit tzv. nebezpečí zleva, nyní identifikované se sociálními demokraty, s cílem zničit jeho volební potenciál demoralizací masové podpory CHP
- Reakce levicových frakcí jako např. „Revoluční levice“ (Dev-Sol) a „Revoluční cesta“ (Dev Yol), která se také zabývala násilnými činy, přispěla k zmatku a usnadnila pozici pravice
- V důsledku této politiky začala Akční strana vyvíjet politický vliv zcela nepřiměřený její podpoře v zemi a jejímu zastoupení ve VNST

Nacionalistická fronta

- Vznik Nacionalistické fronty ukončil naději na předčasné všeobecné volby
- 10/1975 senátní volby: volby se staly základem veškeré politické aktivity a členové Nacionalistické fronty začali posilovat své pozice obsazením klíčových funkcí ve státním aparátu
- Demirelovi lidé převzali kontrolu např. nad tureckým rozhlasem a televizí - monopol na sdělovací prostředky
- Ostatní strany bojovaly za ministerstva, aby rozšířily záštitu svých příznivců - Ministerstvo školství se stalo nástrojem, který umožnil rozšířit kontrolu nad školami a univerzitami - jako náborová základna pro mládežnická hnutí
- Kontrola nad Ministerstvem Celních orgánů umožnila mimo jiné dovoz zbraní pro teroristické skupiny
- Šedí vlci, s A. Türkešem jako zástupcem premiéra, se stali součástí státu a operovali s větší důvěrou státu - vytváření atmosféry teroru, která měla zastrašit jejich protivníky

Reakce CHP

- CHP setkání byla napadána a narušována: vrchol takových útoků přišel 21. června, kdy byl Ecevitův autobus (na podporu kampaně) kamenován; později byl na meetingu napaden sám M. B. Ecevit
- Rostoucí násilí znepokojilo některé příznivce CHP - obavy z dalšího vojenského zásahu - vyzývali M. B. Ecevita, aby zastavil kampaň, aby nevyvolával incidenty
- Republikáni ale věděli, že kdyby podlehli zastrašování, ztratili by svou popularitu - místo toho, Ecevit odpověděl tím, že svolal masové shromáždění v Istanbulu na 28. června - 200,000 – M. B. Ecevit odsoudil vládu Nacionalistické fronty za vyprovokovat násilné incidenty v celé zemi a vytváření atmosféru hrůzy; za zničení neutrality byrokracie umístěním svých lidí na klíčová místa, zejména do bezpečnostních složek; za rozdělení obyvatel Turecka na základě sektářské a etnické linie (narážka na politiku Nacionalistické Fronty proti Alevidům, šíitské sektě a kurdsky mluvících obyvatel JV a V Anatólie, CHP byla sekulární, tedy nediskriminovala ve prospěch sunnitů, většinové muslimské komunity; Kurdové podporovali republikány, protože nebyli ultra-nacionalističtí, jako některé pravicové strany)

Senátní volby 1975

- Násilí pokračovalo, ale nedokázalo zastrašit příznivce CHP
- 12. 10. se konaly volby do Senátu: CHP 43,9%; SS 40,8%; NSS 8,4%, DS 3,2%..pouze hlasování Akční strany zůstalo stabilní na 3,4 %
- CHP si zachovala trend posilování svých pozic v městských oblastech přičemž např. v Istanbulu a Trabzonu zvítězili převážnou většinu (kdyby to byly všeobecné volby, většina CHP by stačila k vytvoření vlády)
- Voliči nereagovali ani na islamistickou propagandu NSS, ani na vykořisťování komunistickou hrozby Akční stranou - hlasovali pro strany s politickými programy: Ecevit nabídl, že vytvoří Turecko v kontextu „kapitalismu s lidskou tváří“, zatímco Demirel slíbil „Velké Turecko“, na které budou všichni Turci hrdí

Důsledky senátních voleb

- Volební úspěch Ecevita a Demirela **stmelil koalici** Nacionalistické fronty (1975 – 77)
- Malé strany se více než kdy jindy snažily vyhnout všeobecným volbám, protože věděly, že by neuspěly - tato obava držela koalici pohromadě, její členové odmítli spolupracovat a najít řešení pro mnoho problémů v zemi, pouze si drželi svá místa a funkce
- Pouze Ministerstvo zahraničních věcí jakž takž přežilo - jeho efektivní fungování vyžadovalo odborné znalosti, kt. Nacionalistická fronta neměla
- Koaliční partneři se roztáhli všemi směry a v průběhu roku 1976 se vláda zdála být nejmocnější než kdy jindy
- S. Demirelova reakce na neúprosné násilí, které za sebou v roce 1976 zanechalo 104 mrtvých a 1 852 zraněných, návrh na stanné právo; NSS odmítnutí – obava vojenský režim by mohl ohrozit její vlastní přežití
- Úřady měly důkazy, že Akční strana byla hlavním zdrojem násilí a státní zástupce chtěl provést úplné vyšetřování

Důsledky senátních voleb

- Kabinet by to ale nedovolil
- Terorismus nemohl být omezen, aniž by odhalil roli Akční strany; ale to by znamenalo zničení koalice Nacionalistické fronty, což S. Demirel odmítal
- Liberální tisk otevřeně hovořil o hrozbě fašismu, pokud se ambice Alparslana Türkeze nezastaví (festival Sportu a mládeže z 19. května byl přirovnán k rally v nacistickém Německu - místopředseda vlády A. Türkeš na stadionu vznesl pozdrav uprostřed pečlivě řízených zpěvů – „Vůdce Türkeš“ (!))
- Jen prezident Fahri Korutürk, který byl ve 30. letech v Berlíně, si uvědomil význam situace, vyšel ze stadionu a odmítl potřást rukou s Türkešem!

CHP

- Rok 1976 byl pro CHP obtížný – frustrace a rozdílné názory na to, jak radikální by měla být strana (podpora odborů musela být zachována, ale ne na úkor odcizení zaměstnavatelů)
- Dělníci, navzdory represím, se znovu začali projevovat: rostoucí nezaměstnanost, vysoká inflace a klesající mzdy je nutily prosadit se
- Neexistovalo žádné politické levicové vedení (krom CHP), ačkoli po roce 1973 vzniklo množství socialistických stran
- Konfederace revolučních dělnických svazů (DISK) se rozhodla podporovat republikány
- Nová důvěra dělnické třídy byla symbolizována rozhodnutím oslavit květnový svátek práce poprvé od roku 1924
- Rozhodnutí DISK tváří v tvář nepřátelské vládě mělo velký psychologický význam – signál pro pravici, že dělníci a jejich podporovatelé z řad inteligence se nezaleknou pravicového zastrašování
- Solidarita CHP s DISK zvýšila nadšení pro sociální demokracii mezi dělnickou třídou a vyplatila se ve volbách v roce 1977

Volby 1977

- 12/1976 S. Demirel byl přesvědčený, že vyhraje volby, pokud se vymaní ostatním pravicovým stranám – volby měly být říjnu 1977 v okamžiku, kdy měla jeho strana mít nejlepší šanci na výhru
- Proto dne 5. dubna 1977 SS a CHP společně hlasovaly, aby se volby konaly dne 5. června navzdory silným námitkám ze Strany národní spásy
- Politické násilí se v 70. letech stalo v Turecku součástí života – po oznámení voleb - prudký nárůst tempa a intenzity
- Meetingy M. B. Ecevita byla napadány a narušovány s monotónní pravidelností, ale M.B. zůstal nezdolný
- Politický teror dosáhl svého vrcholu v květnu 1977, jen čtyři týdny před volbami - DISK pořádala v Istanbulu obrovskou akci jako ukázkou síly proti tomu, co se označovalo za „příliv fašismu“

Volby 1977

- Následovala obrovská policejní razie - policie nařídila lidem, aby si lehli, aby unikli kulkám, a v důsledku toho bylo mnoho lidí ušlapáno k smrti
- Je vysoce pravděpodobné, že tento masakr byl podporován a povzbuzen státními silami
- Výsledky všeobecných voleb květen 1977: CHP – 41,4%; SS – 36,9%
- Ostatní strany, kromě Akční strany, ztratily hlasy: DS a Strana důvěry byly prakticky vyloučeny z VNST, NSS ztratila polovinu svých křesel ve shromáždění, což naznačuje, že náboženství nebylo primárním faktorem při určování způsobu hlasování Turků
- V roce 1977 se mezi menšími stranami vedlo jen Akční strana (z původních 3 křesel ve VNST teď 13)

CHP po volbách 1977

- Výsledky zklamaly všechny, kteří doufali, že volby povedou k silné a stabilní vládě – CHP 213 křesel, ale neměli 226 vyžadovaných pro většinu
- M. B. Ecevit vytvořil menšinovou vládu, první v turecké historii!
- 3. července se mu nepodařilo získat důvěru
- Pro Turecko začalo jedno z nejtemnějších období v její moderní historii, která skončila vojenským převzetím v roce 1980
- Po porážce Ecevita byl Demirel požádán, aby vytvořil vládu
- s

Druhá vláda Nacionalistické fronty

- Podnikatelská komunita opět navrhla velkou koalici mezi oběma hlavními stranami, ale bez úspěchu
- Zdá se, že turecké politické strany i nadále jednaly spíše v zájmu svých vůdců než v zájmu národního konsensu
- S. Demirel vytvořil dne 21. července vládu - druhá vláda Nacionalistické fronty – koalici: SS 13 zástupců; NSS 8 zástupců; Akční strana 5

Druhá vláda Nacionalistické fronty

- Turecko bylo naprosto polarizované a hluboký pocit frustrace - volby nedokázaly zajistit stabilitu
- A. Türkes představoval „mírnou tvář“, ale násilí stále nabývalo na intenzitě: během prvních 15 dnů nové vlády se událo 26 vražd, což znamenalo začátek další fáze krveprolití
- Druhá vláda Nacionalistické fronty neměla dlouhý život - osud byl zapečetěn místními volbami 11. prosince 1977
- S. Demirel usiloval o hlasování o důvěře 31. prosince – nezískal ji
- Kabinet M. B. Ecevita, oznámený o týden později, byl de facto koalicí CHP a SS, protože jeho nezávislí partneři CHP podporovala část SS

Ecevitův kabinet

- M. B. Ecevit ve svém programu jen slíbil, že obnoví „mír a jednotu“ zemi roztrhané sporem - nemožný úkol ve společnosti, která byla zcela polarizovaná, a kde se opozice se rozhodla pomstít svůj neúspěch tím, že se opeř uchytila k ještě většímu krveprolití.
- V prvních 15 dnech roku 1978 se událo 30 politických vražd a více než 200 osob bylo zraněno
- Během šesti měsíců si M. B. Ecevit uvědomil, že se nedokáže vyrovnat s teroristickým násilím, které má k dispozici policejní sbor
- Dne 2. července tisk oznámil, že se vláda rozhodla použít Modré barety četnictva k obnově práva a pořádku - samotná policie byla rozdělena na odbory, z nichž jedna údajně podporovala neofašisty, a druhá levici, čímž se vymáhání práva stalo nemožným

Terorismus

- Terorismus vzal nový a zlověstný obrat - zacílen na konkrétní jednotlivce jako varování pro ostatní
- 11. července 1978 byl profesor Bedrettin Çımermert zabit v Ankaře, protože sloužil ve výboru vyšetřujícím pravice teroristické jednotky působící na jeho univerzitě Hacettepe
- Další atentát, který ohromil celou zemi byl atentát na editora novin Milliyet, Abdi İpekçiho, dne 1. února 1979 – novinář a osobní přítel M. B. Ecevíta (původně také novinář) jeho vražda byla přímá rána na prestiž premiéra a jeho vlády
- Jako u většiny politických vražd, se zdálo, že policie nikoho nezatkne; ale nakonec byl pachatel zatčen Mehmet Ali Ağca

Terorismus

- Útoky na komunitu Alevi
- Alevisté podporovali CHP, proto se staly terčem útoků šedých vlků Akční strany, kteří je označovali za komunisty
- První útoky duben 1978, pak opakovaně podzim 1978
- Opozice začala jako prostředek nápravy násilí, za které byli z velké části odpovědní, aby M. B. Ecevit zavedl stanné právo
- Listopad 1978 M. B. Ecevit navrhl nové zákony, přísnější tresty za nepovolené zbraně a vznik zvláštních občanských soudů, také oznámil, že v důsledku politického násilí došlo k 800 úmrtím a že jeho vláda provedla 1 999 zatčení, z toho 1 052 (pravice) a 778 (levice)

Masakr v Kahramanmaraş

- Naděje M. B. Ecevitova vyhnout se stannému právu byla zmařeny masakrem v Kahramanmaraş
- Masakr začal 22. prosince - 31 úmrtími a stovkami raněných
- Začátek: šedí vlci bránili pohřbu dvou učitelů, kteří byli zavražděni o několik dní dříve, a křičel „*žádný pohřeb pro komunisty a Alevidy*“; následně zaútočili na průvod; předtím ještě zničili obchody Alevidů; (znak Akční strany – vlkodlaka - namalován na obchody a domy, které nebyly určeny k útoku)
- Místní úřady nepřijaly žádná opatření, násilí pod kontrolou až za pomoci letectva a armády
- Ozbrojené síly byly nyní přímo zapojené a M. B. Ecevit musel deklarovat stanné právo v 13 provinciích (25 prosinci 1978)

Ecevitův kabinet

- Neschopnost M. B. Ecevita vyrovnat se s terorismem a hospodářstvím byla důležitým faktorem, který narušil jeho popularitu mezi voliči
- Přišel k moci se slibem obnovení „míru a jednoty“
- I poté, co bylo vyhlášeno stanné právo; se situace stále zhoršovala, jelikož M. B. Ecevit se snažil udržet civilní kontrolu nad veliteli, „stanného práva s lidskou tváří“
- Načež ho opozice obvinila z toho, že nedal armádě potřebné pravomoci k plnění jejich úkolů
- Opozice tvrdila, že Ecevit svázal ruce velitelů a učinil je naprosto neschopnými akce

Ecevitův kabinet

- M.B. Ecevit čelil dilematu liberála, který byl nucen předsedat represivní vládě
- Stanné právo aplikovaná v kurdských oblastech na JV vedlo k rezignaci tří poslanců CHP; Ecevitova podpora rozhodnutí velitele zakázat květnové shromáždění v Istanbulu vedlo především k odcizení Ecevita a přívrženců odborů
- 6/1979 měl M. B. Ecevit potíže – jeho strana byla nucena bojkotovat zasedání VNST, aby unikla opozičnímu návrhu na vyslovení nedůvěry.
- Vláda byla v úpadku a její jedinou nadějí bylo obnovit její mandát tím, že ve volbách (14. 10) vyhraje

Volby 1979

- CHP byla poražena
- M. B. Ecevit odstoupil 16. října a S. Demirel, po poradě s politickými vůdci, sestavil menšinovou vládu (12. 11.)
- Opět se nepodařilo uskutečnit „velkou koalici“ SS-CHP, kterou požadovali obchodní kruhy a velitelé
- Další „frontová“ vláda však byla obavou prakticky celé země
- Pravicové strany nadále podporovaly S. Demirel a vyslovily mu důvěru 25. listopadu
- Ale vojenští velitelé začali uvažovat jinak

Další vláda S. Demirela

- Již 13. prosince 1979 se generálové setkali v Istanbulu a diskutovali o načasování a povaze (hrozícího) státního převratu; prozatím se dohodli pouze na tom, že upozorní politiky, aby dali zemi do pořádku
- Při uvažování o intervenci generálové nebyli (především) podněcováni nekonečným politickým násilím a krveprolití (kdyby tomu tak bylo, mohli a měli zasáhnout dříve)
- Důvodem zásahů generálů byla jejich obava a pocit naléhavosti, pokud šlo o nestabilitu Turecka – země se náhle stala strategicky důležitou pro Z (po revoluci v Íránu)
- To bylo patrné prakticky komukoliv po událostech v té době; důkaz i náhodné vnímání dobového západního tisku: již v dubnu 1979 napsal bruselský korespondent Guardianu:

- *„Není divu, že Turecko... je nyní považováno za zónu zásadního strategického významu nejen pro jižní křídlo [NATO], ale pro Západ jako celek...“*

Další vláda S. Demirela

- Navzdory posílení stanného práva nebyl terorismus rozdrčen (až 20 obětí denně!)
- Většina obětí vražd byla anonymní mládež
- Významnými osobnostmi jako ex-premiér, Nihat Erim nebo bývalý prezident DISK, Kemal Türkler - pravidelné cíle
- Násilí proti Alevitům pokračovalo a počátkem července 1980 došlo k velkému útoku v Çorum
- Vojáci byli vysláni k osvobození černomořského města Fatsa, které údajně převzali levicové skupiny „Revoluční cesty“

Zahraniční politika

- Opiová krize – 60. – 70. léta – světový obchod s heroinem – zdroj turecký mák
- Produkce máku se stala klíčovou pro turecko – americké vztahy v 70. letech
- Po několika letech napjatých vyjednávání převládal politický pragmatismus, což vedlo k přechodu Turecka z neregulovaného pěstování plodin na licencované pěstování máku pro výroby léčiv.
- Turecká politická dynamika byla taková, že zájmy pěstitelů máku byly klíčové pro stabilitu země - Turecko považovalo totální zákaz jak technicky, tak i sociálně neproveditelné - vlády USA a Turecka společně zavedly systém licencovaného pěstování máku pro výrobu léčiv na bázi opia jako alternativního způsobu, jak pěstování máku kontrolovat
- Turecko bylo schopno obnovit pěstování máku pod přísným licenčním systémem podporovaným OSN a preferenční obchodní dohody s USA

Zahraniční politika

- Ve zmatené situaci v revolučním Íránu - americké velvyslanectví v Teheránu bylo obsazeno 4. listopadu - Turecko jako stabilní západní základna v regionu se stalo klíčovým pro strategii NATO
- Sovětská intervence v Afghánistánu dne 26. prosince 1979 ukončila politiku „detente“ a znamenala začátek „druhé studené války“ - to také posílilo strategické postavení Turecka v západní alianci
- 8. 1. 1980 dorazil do Ankary Matthew Nimetz z ministerstva zahraničí, aby dokončil podmínky nové dohody mezi USA a Tureckem o obraně a spolupráci (S. Demirel odmítl povolit používání základen v Turecku; navíc se zdráhal učinit Řecku nějaké ústupky, aby mu usnadnil návrat do vojenské struktury NATO, dokud nebudou uznána práva Turecka v Egejském moři; také tu byl problém „Erbakanova nepřátelství vůči závislosti na Washingtonu“ a přežití S. Demirelova kabinetu na něm záviselo)
- M. Nimetz dospěl k závěru, že Turecko se současnou vládou, není schopno hrát regionální roli, kterou jí hodlal Washington svěřit

Zahraniční politika

- I když vláda nemohla být okamžitě nahrazena, generálové se dohodli, že udělí Řecku ústupky, které mají splnit některé strategické požadavky Washingtonu (bez informování MZ tak v únoru jednostranně zrušily notifikační smlouvu o civilním letectví a obnovily vzdušný prostor prakticky v celém Egejském moři, který byl získán během kyperské krize z roku 1974)
- 29. března podepsala Ankara dohodu o turecko-americké obraně

Politický terorismus

- Základní rozdíly:
- Časná 70. léta - levice doufala, že podniklí revoluci tím, že inspiruje pracovníky k vzestupu: anti-západní a anti-kapitalistické akce jako únos amerických vojáků nebo prominentních osob
- Polovina 70. let - cíl zmírnit chaos a demoralizaci, vytvořit prostředí - práva a pořádku
- Druhá forma terorismu se ukázala být mnohem úspěšnější než první, jak by ukázala vojenská intervence ze dne 12. září 1980 - Během debaty o programu se pravicové strany pokusily koalici sabotovat útokem na islamisty jako „pěšce levičáků a sekularistů“ – S. Demirel byl zvláště provokativní a ptal se: „...zda svoboda myšlení navrhovaná vládou by znamenala svobodu vykonávat komunistickou propagandu...“

Politický terorismus

- Další opoziční mluvčí prohlásil, že *„koaliční vláda vedená Ecevittem bude v turecké politické historii první padlou levicovou vládou...“*

Státní převrat 1980

- 12.9.1980 – v čele náčelník generálního štábu generál Kenan Evren
- 7. 11. 1982 – Ústava 1982
- Znovu obnovení demokracie trvalo 3 roky
- Volby 11/1983